

BÜLTEN

Sayı: 3 - Mayıs 2023

Değerli İstinye Ailesi,
Sayın Okurlarımız,

Bülten'in üçüncü sayısında günümüz gündeminin en çok tartışılan konularından biri olan sosyal medyayı ele aldık. Sosyal medya özellikle Twitterin kullanıma açıldığı 2009 yılından bu yana günlük yaşamımızda hızla yerini aldı ve toplumsal, siyasal ve ekonomik etkileri ile başlangıçta tahmin edilenden çok büyük bir ağırlık kazandı. Sosyal medyanın daha çok toplumlar ve devletler üzerinde neden olduğu olumsuz etkiler tüm tartışmalarda öne çıkmakta. Aslında demokrasiye katkısı tartışılmaz olan sosyal medya aracılığıyla farklı biçimlerdeki istismarın ve dezenformasyonun yarattığı tahribatın boyutları henüz tam olarak ölçülemez ve bunların belki de bazı öngörülerden öteye geçmesi gün itibariyle mümkün olmasa da üzerinde özenle durulması gerektiği kanaatindeyiz. O nedenle bu sayımızda Joel E. Dimsdale'in Ivan Pavlov'dan yola çıkarak sosyal medyanın ortaya çıkışına kadarki "beyin yıkamayı" ele aldığı "*Dark Persuasion*"* adlı eserindeki görüşlerini kamu diplomasisi açısından değerlendirdik. Sosyal medyanın bir beyin yıkama ve aldatma aracı olarak hedef bellediği kitleleri arzulan istikametlere sevk etmesinin önüne nasıl geçileceği bilinmez de üzerinde ciddiyetle durulması gerekli olduğu aşikardır. Demokratik siyasetin işlerliği açısından önemli meselelerden biriyle karşı karşıya olduğumuz kuşkusuzdur.

Saygılarımızla iyi okumalar dileriz.
KADAM Yönetim Kurulu

*Joel E. Dimsdale (2021), *Dark Persuasion. A History of Brainwashing from Pavlov to Social Media*. Yale University Press. New Haven and London.

Beyin Yıkama, Algı Yönetimi ve Sosyal Medya

Psikiyatrist *Joel E. Dimsdale* kitabında beyin yıkamanın tarihi geçmişini yorumlarken Sovyetler Birliği'nin ilk dönemlerinde Pavlov'un köpeklerle yaptığı denemelerden çok daha gerilere gidilmesi gerektiğini, beyin yıkama ve ikna çabalarının geleneksel işkence teknikleriyle yaşıt olduğunu belirtmektedir. Bir insana zorla ve baskıyla bir fikri veya arzulanan bir itirafı kabul ettirmek için kullanılan yöntemler esasen çok sonuç getirici olmayabilmektedir. Bazı insanlar zor karşısında umulmadık derecede dirençli olabilmekte iken bazılarının baskıya karşı koyma gücü azdır. O halde ikna için farklı yöntemlere ihtiyaç duyulmuştur.

Dimsdale kitabında tıbbi, psikolojik ve farmakolojik çalışmalara uzun uzun yer vermiş, 21. Yüzyılın "beyin yıkayıcılarının" zor ve işkence ile yapamadıklarını günümüzde çok farklı bir alanda, sosyal medyada gerçekleştirmeye çalıştıklarını belirtmektedir. Hedef alınan kişilerin geçmişte ilaçlarla yapmak için gerçekleştirdikleri araştırmaları şimdilerde sosyal medya araştırmalarına konu olmaya başladığı ve bu etkili araçtan hükümetlerin yıkıcı faaliyetleri için geniş biçimde yararlandıklarına tanık olunmaktadır. Sosyal medya mecraları kısıtlama amaçlı denetimlere kapalı oldukları için kullananlar için geniş bir özgürlük alanı sunmaktadır.

Dimsdale bu görüşlerini belirttikten sonra sosyal medyanın kökenlerine ilişkin olarak aşağıdaki görüşlerini belirtmektedir:

"Eğer bu (görüşlerim) çok zorlama gibi geliyorsa, beyin yıkamanın yabancılarla sınırlı iletişimle ve insanların suistimale dayalı yıkıcı baskılara maruz kalmasıyla kolaylaştığını hatırlamak gerekir. Bu durum dezenformasyon, yalan haber, köktencilik ve aşırıcılığı körüklemek için kullanıldığında sosyal medyanın gücünü ne ölçüde betimlemektedir? Bu soruyu yanıtlamak için sosyal medyanın sosyal psikoloji, reklamcılık, sosyal modelleme ve suni keyif vericilerdeki kökenlerini hatırlamak gerekir (Dimsdale, 2021: 221)."

Yetişkinlerin algıları üzerinde yapılan araştırmalarda bu grubun grup içi baskılarına karşı tahmin edilenden daha çok duyarlı olduğu anlaşılmıştır. Önemsiz gibi görülen sosyal meseleler grubun algılamasında olduğundan daha etkili hale gelmektedir. Mesajın gönderildiği ilk aşamada bazı grup üyeleri, yanlış da olsa o konuyla ilgili görüşlerini ve olası tavırlarını belirledikleri andan itibaren diğer grup üyelerinin büyük bölümünün bu görüşlere tümüyle katıldığı yapılan araştırmalarda ortaya çıkmıştır. Bu durumda grup üyelerinin sadece üçte biri

yanlış olarak algılanana direnç göstermektedir. Daha da önemlisi, bir grubun mensubu olmakla veya o gruba karşı geliştirilen aidiyet hissiyle mensupların yargıları, algıları ve tutumları büyük ölçüde etki altına girmektedir. Toplum içerisinde veya grupla olan ilişkiler sırasında bir konuda bildirilen görüş veya saptama, görüşü bildireni adeta esir alacak ve tutum ve davranışlarının belirleyicisi olacaktır.

Sosyal medyanın bilindiği gibi ana mecrası internettir. İnternetin hızlı olması ve anonim niteliği kendisine olan ilgi ve kullanım arzusunun tetiklemiştir. Böylece ister istemez bir alışkanlık haline gelmektedir. İnterneti “zararlı ilan edip” beyin yıkamayı önlemek maksadıyla bu önemli “alışkanlıktan” vazgeçmek tabiatıyla mümkün değildir. Bir tür kültürel alışkanlık niteliği kazanan yeni teknolojilerden vazgeçilmesi söz konusu olamaz. Bu durumda sosyal medyanın tüm olumsuz sonuçlarına karşı engellenmesinin de bir yarar getirmeyeceği anlaşılmaktadır.

Sosyal medyada bir kişinin mesajı başka birisi tarafından okunmakta ve doğruluğu araştırılmadan başkalarıyla paylaşılmaktadır. Bu şekilde asılsız bir mesajın kartopu etkisiyle çok sayıda sosyal medya kullanıcısına ulaşması söz konusu olmaktadır. Dimsdale yapılan bir araştırmaya göre, yalan habere maruz klan Amerikalıların yüzde 75’inin bu haberi güvenilir olarak algıladıklarını bildirmektedir (Dimsdale 2021: 223-224). İletişim açasından büyük bir kazanım ve olanak olarak değerlendirilen sosyal medya böylece topluma zarar verebilen bir unsur haline gelmektedir.

Sosyal medya devlet politikalarının propaganda aracı haline geldiği takdirde için rengi daha da değişmektedir. Özellikle kara propagandanın yaygınlaştırılması için çok kullanışlı bir mecra olan sosyal medyanın istismara ağık olması en büyük zararlarından biri olmaktadır. Siyasi muarızlara zarar vermek amacıyla kurulan tuzaklar veya çok yakın zamanda ülkemizde de tanık olduğumuz gibi yeni teknolojilerden de istifade ederek sahte görüntüler hazırlayıp sosyal medya vasıtasıyla dolaşıma sokmak için ahlaki boyutunun hangi noktalara geldiğini göstermektedir.

Dimsdale bu saptamalardan sonra mevcut tehlikeli ve ahlak dışı durumlara karşı mücadele için iletişimin süratlendirilip doğruluktan şaşmamanın şart olduğunu ifade

etmektedir. Bu önemli meseleyi kamu diplomasisi açısından ele alacak olursak asıl ikna metodu olarak diyalog ve inandırıcılık/doğruluk ekseninde kullanılan sosyal medyanın çok yararlı bir araç olduğu bilinmektedir. Farklı ve etik olmayan amaçlar için kullanılan sosyal medyanın zararlı etkisini azaltacak olan, kamu diplomasisinin temel ilkelerinden (doğruluk, inandırıcılık, barışseverlik) ayrılmamaktır. Her araç, kullanılma amacı ve tarzına göre zararlı veya yararlı olabilmektedir. Günümüzde devletlerin sosyal medyanın zararlı etkileriyle başa çıkmaları hukuki bazı zorluklardan dolayı çok mümkün değildir. O halde doğru iletişim ve etik davranış elimizdeki tek mücadele araçları olarak kalmaktadır. Bu bağlamda Dimsdale'in beyin yıkama konusundaki yakınmalarına hak vermemek mümkün değildir.

Dimsdale'in tespitlerine çok yakın gelişmelere işaret eden Obama yönetimi sırasında kamu diplomasisinden sorumlu Dışişleri Bakanlığı (State Department) müsteşarı olan *Richard Stengel* "Information Wars" başlıklı kitabında bu çerçevede giderek daha fazla kullanılan yapay zekaya değinmekte, kitleleri etkileme ve istismar etme maksadıyla bu yeni teknolojiye gelecekte daha fazla başvurulacağını anlaşıldığını ifade etmektedir (Richard Stengel (2019), *Information Wars. How We Lost the Global Battle Against Disinformation & What We Can Do About It*. Atlantic monthly Press. New York). Nitekim sosyal medya üzerinden yapılan dezenformasyon faaliyetlerinde bot hesapların kullanıldığı ve teknolojinin böylece istismarına daha fazla yol açıldığı bilinmektedir. Özellikle seçim dönemlerinde bu türden trol hesapları ile psikolojik etkileme faaliyetleri eksik olmamakta, seçmen davranışlarının etkilenmesine çalışılmaktadır.

İletişim çağında bilginin edindiği stratejik konum çoğu halde sert gücün egemenliğini tehdit etmektedir. Bu bilginin insanların duygu, düşünce ve siyasal davranışların istismarı amacıyla kullanılması etik açıdan kabul edilir değildir. Ancak bunun nasıl engelleneceğine ilişkin hazır ve etkili olabilecek bir reçete bulunmamaktadır. Sosyal medyanın demokratik tartışma kültürüne katkılarının yanında zararlı etkileri bundan böyle de devletleri ve toplumları meşgul etmeye devam edecektir.

Değerli okurlarımız, www.kadam.istinye.edu.tr adresli web sayfamızı da izlemenizi ve eleştirilerinizi kadam@istinye.edu.tr adresimize iletmenizi istirham ediyoruz.

